

О. Holovinov

CONCEPTUAL QUESTION OF INNOVATIVE ACTIVITY AND ITS GOVERNMENT CONTROL

Disclose the contents of innovations and innovation define the role of innovation system as a purposeful process of transformation of knowledge in advanced industrial technology and high-tech products. Researched more relevant instruments of the State regulation of innovation activity, made certain observations and suggestions for their improvement.

Key words: *innovation, innovation activity, innovation economy, the national innovation system, investment, venture capital.*

© О. Головінов

Надійшла до редакції 21.09.2010

УДК 338.436:339.924: 631.11

КЛАСТЕРНА МОДЕЛЬ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ (НА ПРИКЛАДІ ДОНЕЦЬКОЇ І ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

ІРИНА СМЕЛЬЯНОВА,

аспірант Луганського національного аграрного університету

У статті розглянуто теоретичні та прикладні засади формування інноваційних кластерів в агропромисловому виробництві як перспективного напрямку підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств. Розроблено концептуальну модель інноваційного кластера в агропромисловому комплексі Донецької і Луганської області.

Ключові слова: *інновації, конкурентоспроможність, аграрні підприємства, кластер, інноваційний кластер.*

Постановка проблеми. В умовах глобалізації економіки України дієвим інструментом підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств є інноваційна модель їх розвитку. Саме посилення інтеграції науки з виробництвом, широке впровадження наукових досягнень у практику роботи аграрних підприємств й організації є важливою умовою розвитку й підвищення ефективності функціонування аграрних підприємств, їх конкурентоспроможності.

Перспективним напрямком інноваційного розвитку й підвищення конкурентоспроможності як окремого регіону, так і країни в цілому є виділення інноваційних кластерів із урахуванням існуючого науково-інноваційного потенціалу, рівня господарювання конкретної території, специфіки розвитку окремих сфер аграрної діяльності, а також можливих обмежень виробничого, економічного, соціального й екологічного характеру. Утворення інноваційних кластерів прискорює процес в окремих галузях, що веде до розвитку інновацій і підвищує конкурентоспроможність регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед сучасних учених, які займаються дослідженням теоретичних, методичних та практичних питань інноваційного розвитку, у тому числі в агропромисловому ви-

робництві, із використанням кластерного підходу, потрібно відмітити праці В. В. Бакума [1], З. С. Варналія [2], М. Ф. Кропивка [3], М. Портера [6], В. Россоха [7], П. Саблука [8], С. Соколенка [9] та інших.

Разом із тим, бракує опрацювання методологічних засад такої організаційної форми об'єднання підприємницьких структур, як кластери.

Метою статті є розробка кластерної моделі підвищення конкурентоспроможності регіонального агропромислового комплексу (АПК) на інноваційній основі.

Виклад основного матеріалу. Теорія кластерного управління економікою виникла як теорія формування й розвитку конкурентоспроможності економіки. Її особливістю є виділення нового структурного елемента в сукупності суб'єктів конкуренції - кластера. Згідно з визначенням основоположника теорії кластерного розвитку американського вченого М. Портера, кластери - це об'єднання взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих підприємств, організацій, установ і пов'язаних з ними за географічною та функціональною ознаками органів державного управління, наукових закладів, різних інфраструктурних складових, що працюють на певній території з певною метою [6, с. 57].

Аналіз наукової літератури з питань формування

№ 6 (106) жовтень 2010 р.

агропромислових кластерів [1-3, 8, 10, 12] дозволяє визначити ознаки агропромислового регіонального кластера як засобу підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств:

1. Агропромисловий регіональний кластер - добровільне об'єднання підприємств, що займаються агропромисловим виробництвом, установ або інших організацій регіону, однієї чи кількох (як правило, суміжних із сільськогосподарською) галузей, що знаходяться територіально досить близько (географічна локалізація агровиробництва), у технологічно-фінансову структуру.

2. Конкурентну перевагу створюють не окремі суб'єкти підприємницької діяльності, а регіональні багаторівневі та багатопрофільні об'єднання. Тобто конкуренцію за завоювання споживача веде не окреме агровиробниче підприємство, а територіальний комплекс організацій - кластер.

3. У рамках кластерів здійснюється концентрація ресурсів, використання яких спрямоване на прийняття ними та досягнення визначеної для всіх учасників бізнес-процесу спільної мети, створюється єдиний економічний та інформаційний простір, з'являються можливості маневрування робочою силою, об'єднання інтелектуальних капіталів, взаємопідтримки фінансовими ресурсами.

4. Кластери мають більш високий ступінь конкурентоспроможності кінцевої продукції.

Сучасні теоретики та практики економічної науки виокремлюють різноманітні види кластерів, зокрема регіональні, економічні, інноваційні.

На наш погляд, найбільш перспективним напрямком кластеризації в агропромисловому виробництві є формування регіональних інноваційних кластерів. У рамках міжгосподарської науково-технічної інтеграції в інноваційних процесах у сфері агропромислового комплексу необхідно розглядати кластер як мережну організацію комплементарних, територіально взаємозалежних відносинами співробітництва аграрних підприємств та організацій (включаючи спеціалізованих постачальників продукції, робіт, послуг, а також виробників і покупців), що включає науково-дослідницький центр (вищий навчальний заклад, науково-дослідний інститут або лабораторію, технопарк, бізнес-інкубатор) з метою оперативного, гнучкого й адаптивного розподілу нових знань, наукових винаходів, результатів досліджень та інших інновацій.

З метою створення об'єктивних умов для розвитку інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві та підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств Донецької і Луганської області нами запропонована концептуальна модель інноваційного кластера в АПК, яка об'єднується навколо науково-освітнього центру - Луганського національного аграрного університету. Це аграрні підприємства агрокомплексу ВАТ "ММК ім. Ілліча", що розташовані на території Донецького регіону та входять до структури ДП "Ілліч-Агро Донбас". Також у кластер запропоновано включити спеціалізованого постачальника - АТЗТ "Екопрод А.Т." (рис. 1).

Актуальність упровадження кластерної моделі розвитку АПК у Донецькій області обґрунтовується такими чинниками: відсутністю взаємовигідних відносин між партнерами в єдиному технологічному ланцюзі "виробництво - зберігання - переробка - реалізація" сільськогосподарської продукції; стагнацією розвитку галузей АПК, зокрема різким зниженням частки тваринництва в АПК регіону; роздробленістю й малими розмірами форм господарювання; низькою якістю сировини й го-

тової продукції, яка не відповідає світовим стандартам; низьким рівнем використання агротехнологій і техніки; нерозвиненістю інфраструктури аграрного ринку.

Перш ніж детально розглянути запропоновану концептуальну модель інноваційного кластера в Донецькій області, необхідно дати роз'яснення щодо обраних суб'єктів кластерної організації, а саме: наукового центру та спеціалізованого постачальника.

Луганський національний аграрний університет на сьогодні є одним із найбільших та найрозвинутіших навчальних закладів, що спеціалізуються на аграрному секторі виробництва в Україні. У регіоні Донбасу це єдиний аграрний вищий навчальний заклад IV рівня акредитації. Університет є великим науково-освітньо-виробничим комплексом, що підпорядковується Міністерству аграрної політики України. Зокрема, до його складу, окрім навчально-освітніх кафедр та інших підрозділів, також належать центр інформаційних технологій, 25 навчально-науково-дослідних лабораторій, департамент міжнародного співробітництва, навчально-науково-виробничий комплекс ЛНАУ "Колос". В університеті працює та займається науково-дослідною діяльністю понад 550 висококваліфікованих викладачів, при цьому близько 80 % із них мають наукові ступені та звання. "Екопрод А.Т." - це акціонерне товариство закритого типу (м. Волноваха). Підприємство "Екопрод А.Т." розпочало свою діяльність у травні 1996 року. Засновниками компанії виступили Асоціація фермерів "Агросервіс" і *Western NIS Enterprise Fund* (Фонд підтримки підприємств у нових незалежних країнах, венчурний фонд зі статутним капіталом 150 млн дол. США).

АТЗТ "Екопрод А.Т." є дистриб'ютором техніки й устаткування компанії *AGCO (Massey Ferguson)* у Східній Україні; ексклюзивним дилером засобів захисту рослин таких відомих фірм, як "Дюпон", "Агрево", "Новартис", "Монсанта", "Піонер", "Каргілл".

Сьогодні АТЗТ "Екопрод А.Т." є фінансово стійким підприємством, яке стрімко розвивається та продовжує підсилювати свої ринкові позиції. Окрім постачальницьких функцій, воно також виробляє сільськогосподарську продукцію, займається вирощуванням великої рогатої худоби (ВРХ) і свиней, має борошномельне виробництво, надає послуги з ремонту та сервісного обслуговування сільгоспмашин.

Вибір суб'єктів кластера для запропонованої концептуальної моделі також ураховує такі важливі передумови ефективною взаємодії в мережній організації, як їх локалізація й агломерація на певній обмеженій території.

Отже, запропоновані об'єктивні передумови підвищення конкурентоспроможності всіх учасників кластера, заснованого на міжгосподарській науково-технічній інтеграції в галузі інноваційного розвитку, мають стати основою:

- накопичення специфічних галузевих знань, фундаментальних та прикладних розробок в агропромисловому інноваційному кластері, швидкого їх поширення як джерела інновацій;

- поліпшення кон'юнктури ринку через появу на ньому сильного конкурента з інноваційним вектором розвитку та конкурентоспроможною продукцією, що є дієвою підставою для розвитку інфраструктури регіонального аграрного ринку;

- розвитку мережі партнерських взаємозв'язків між постачальниками, виробниками, науково-дослідним центром та покупцями - як формальних, так і неформальних, що сприяє прискоренню інноваційного процесу, уможливорює його паралельну організацію.

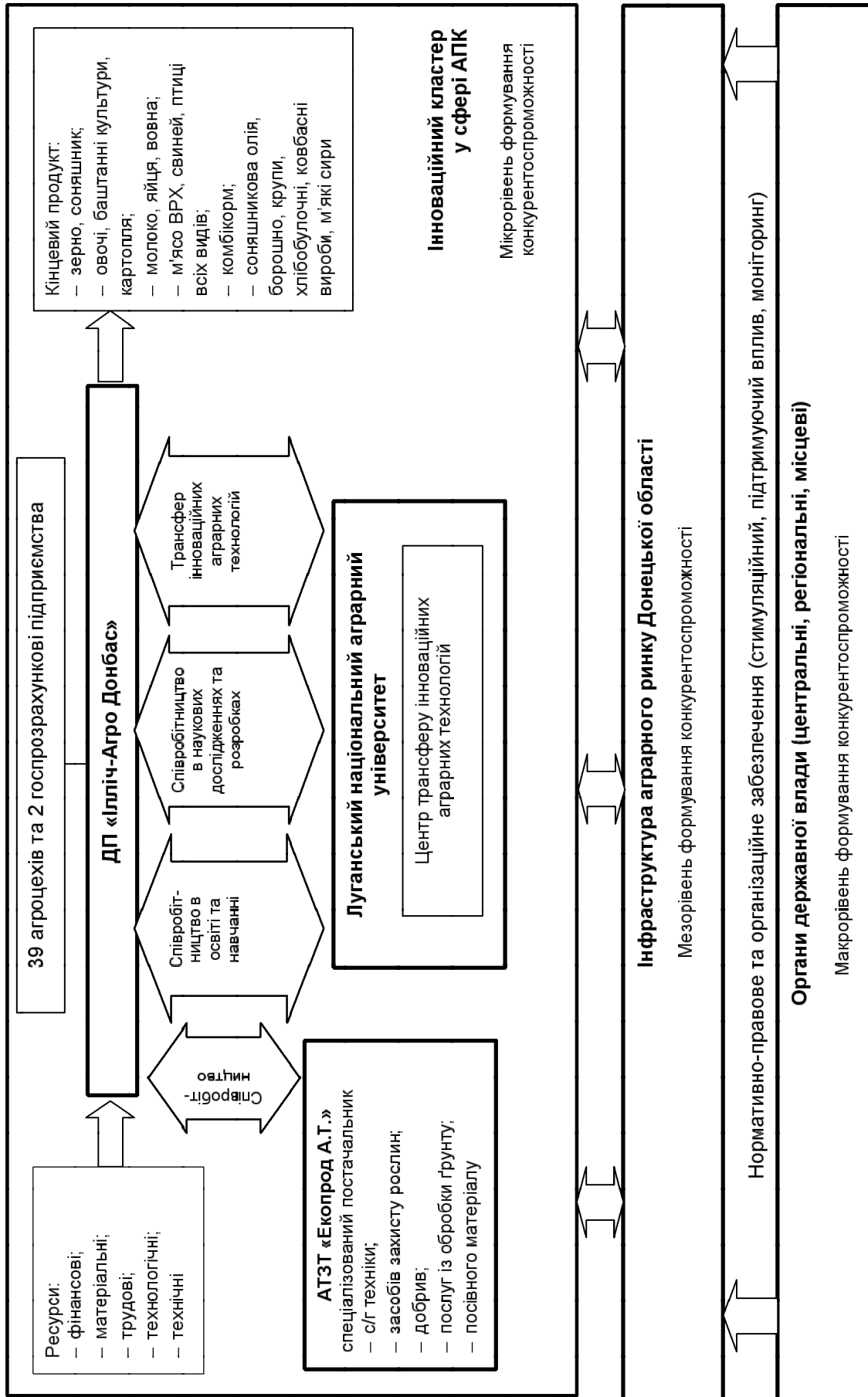

Рис. 1. Концептуальна модель інноваційного кластера у сфері АПК Донецької області (авторська розробка).

На мікрорівні формування конкурентоспроможності суб'єктів інноваційного кластера у сфері АПК Донецької області базується на стратегічному взаємовигідному партнерстві самостійних підприємств та науково-дослідного центру в галузі близьких інтересів (розвитку та дифузії інновацій, досліджень аграрного ринку, підготовки висококваліфікованих спеціалістів тощо).

Розглянемо більш детально напрямки співробітництва ДП "Ілліч-Агро Донбас" та Луганського національного аграрного університету в межах розробленої моделі міжгосподарської науково-технічної кластерної інтеграції в інноваційних процесах аграрного виробництва.

Співробітництво в освіті, навчанні реалізується в таких напрямках:

- підготовка й перепідготовка висококваліфікованих кадрів для аграрного виробництва;
- залучення студентів, магістрантів та аспірантів у кластер для навчання та отримання досвіду й практичних навичок, упровадження й реалізації їх конкретних розробок та пропозицій, що отримали позитивні відгуки й дозвіл від керівників відповідних агроцехів ДП "Ілліч-Агро Донбас";
- участь провідних спеціалістів агроцехів або керівників агрохолдингу в освітньому процесі шляхом читання ними лекцій, участі в конференціях та наукових семінарах;
- обмін інформацією та неформальними (неявними) знаннями, набутими в результаті індивідуального досвіду, які є джерелом інновацій (продуктових, технологічних, маркетингових, організаційних тощо).

Співробітництво в наукових дослідженнях і розробках реалізується шляхом проведення фундаментальних науково-дослідних робіт та прикладних НДДКР у різних сферах агропромислового виробництва, зокрема агрономії, агроінженерії, зоотехнії, переробці, економіці. Ефектом від цього співробітництва є:

- накопичення інформації, фундаментальних і прикладних розробок у науковому центрі та їх взаємовигідна передача іншим суб'єктам інноваційного кластера;
- доступність, прозорість та систематизованість інформації, бази знань;
- спільні розробки, ініційовані будь-якою стороною мережного співробітництва.

Трансфер інноваційних аграрних технологій. Особливу роль у співробітництві ЛНАУ та аграрних підприємств зі структури ДП "Ілліч-Агро Донбас" відіграє трансфер інноваційних аграрних технологій, налагодження якого має вирішальне значення для організації ефективного інноваційного процесу між суб'єктами кластера.

Джерелом інновацій є фундаментальні та прикладні науково-дослідні роботи. З метою їх реалізації в практиці діяльності аграрних підприємств (для застосування в технологічних процесах, для виробництва продукції та ін.) пропонується активізувати механізм передачі результатів дослідницької діяльності університету, тобто трансферу. Саме трансфер фундаментальних досліджень і прикладних розробок науково-освітнього центру є підґрунтям взаємовигідного взаємозв'язку між суб'єктами інноваційного кластера, сприяє комерціалізації інноваційних технологій, реалізації на ринку інноваційного продукту та, відповідно, підвищенню конкурентоспроможності підприємств - агроцехів агрокомплексу.

Запропонований нами Центр трансферу інноваційних аграрних технологій (ЦТІАТ), який повинен бути створений як окремий організаційний підрозділ Луганського національного аграрного університету, покликаний доводити результати науково-дослідних робіт до стану інноваційних проєктів, готових до реалізації на аграрному ринку через механізм їх комерціалізації шляхом співпраці з господарюючими суб'єктами кластера.

Передбачається, що будь-який агроцех ДП "Ілліч-Агро Донбас" може звернутися із запитом до ЦТІАТ ЛНАУ щодо інноваційної технології, розробки або з метою отримання консультаційних послуг та отримати перелік альтернативних варіантів (ранжируваних за вартістю послуги центру, необхідними інвестиціями в інноваційний проєкт, терміном окупності, строками реалізації), які будуть максимально релевантні його запиту (відповідатимуть специфіці аграрного виробництва конкретного суб'єкта господарювання - кліматичним, ґрунтовим, територіальним особливостям, структурі й характеру управління, ведення агробізнесу, організації виробничого процесу). У результаті в керівництві агроцеху буде можливість обрати найкращий саме для нього варіант інноваційного проєкту згідно із запитом.

Отже, на нашу думку, формування інноваційного кластера у сфері АПК Донецької і Луганської області здатне забезпечити суттєві переваги як науково-освітньому закладу, так і його виробничим структурам. Аграрні підприємства отримують можливості швидкого інноваційного розвитку на основі технічного й технологічного переоснащення, ефективної організації агробізнесу з урахуванням специфіки сільськогосподарського виробництва, тоді як ЛНАУ має можливість більш повно й раціонально використати існуючий і постійно зростаючий освітній, науково-дослідний та виробничий потенціал та комерціалізувати результати досліджень.

Кластерна організація на основі міжгосподарської науково-технічної інтеграції в інноваційних процесах аграрного виробництва дозволить ДП "Ілліч-Агро Донбас", АТЗТ "Екопрод А.Т." та ЛНАУ продуктивно використовувати існуючі переваги і завдяки властивостям, притаманним лише їх мережній організації, таким як цілісність, неаддитивність, емерджентність, сумісність, адаптивність.

Цілісність розкривається наявністю в усієї системи загальної мети й інтеграції. Загальна мета поєднує всіх суб'єктів інноваційного кластера та полягає в підвищенні ефективності їх діяльності за рахунок взаємовигідного співробітництва з інноваційним вектором розвитку. Інтеграція пов'язана з об'єднанням сукупності самостійних елементів у єдине утворення - інноваційний кластер, сформований на основі стратегічного партнерства, розвитку формальних та неформальних зв'язків між ними.

Неаддитивність кластера означає появу нової якості системи, що виникає в результаті інтеграції окремих його структурних елементів - аграрних підприємств-виробників зі складу ДП "Ілліч-Агро Донбас", спеціалізованого постачальника АТЗТ "Екопрод А.Т.", науково-освітньої установи Луганський національний аграрний університет, - у єдине ціле. Сума ефектів від функціонування окремих суб'єктів кластера не дорівнює ефекту від реалізації інноваційного кластера в цілому в масштабах Донецької області - ефект від кластера в цілому більше. Таке становище обумовлене

насамперед тим, що при декомпозиції кластерної мережної організації відбувається неминучий розрив інформаційних та партнерських зв'язків у системі, що, у свою чергу, зумовлює втрату якості взаємодії окремих комплементарних, територіально взаємозалежних відносинами співробітництва аграрних підприємств й організацій, об'єднаних навколо науково-дослідного центру.

Синергізм виражається в односпрямованості дій, орієнтованих на забезпечення активності інноваційного процесу між суб'єктами кластера та підвищення їх ефективності господарювання та конкурентоспроможності. Синергізм забезпечує прояв мультиплікативності кластера, яка полягає в тому, що окремі ефекти від функціонування підприємств та ВНЗ, із яких складається кластер, при формуванні сукупного ефекту помножуються, а не додаються. Ефективна реалізація науково-дослідницького потенціалу ЛНАУ, гнучке й оперативне управління на аграрних підприємствах із урахуванням стратегічних цілей розвитку, високий професійний рівень керівників та спеціалістів забезпечують підвищення синергізму інноваційного кластера.

Сумісність виражається через взаємозв'язок елементів кластера з іншими суб'єктами господарювання в аграрному секторі АПК як регіону, так і країни в цілому, з елементами інфраструктури аграрного ринку, органами державної влади всіх рівнів, споживачами, інвесторами тощо. Кластер не є закритою системою.

Адаптивність інноваційного кластера у сфері АПК полягає в пристосуванні до постійних змін зовнішніх чинників впливу (макро-, мезо-, макrorівень) і внутрішніх параметрів функціонування. Якщо до впливу зовнішніх чинників кластера його суб'єктам необхідно адаптуватися та змінювати своє управління й стратегічні кроки відповідно до умов, що складаються в аграрному секторі економіки, то вже на внутрішньому рівні проявляється вплив суб'єктів кластера, покликаний адаптувати його оточення й аграрний ринок до інноваційних продуктів, технологій, методів і прийомів у маркетинговій комунікаційній політиці тощо. Адаптивність прямим чином пов'язана з гомеостатичністю, яка проявляється в здатності кластера до саморегулювання мережної організації залежно від сили та характеру прояву впливу зовнішніх і внутрішніх чинників.

Отже, формування в Донецькій і Луганській області кластера, який об'єднував би як мережна організація комплементарні, територіально взаємозалежні відносинами співробітництва аграрні підприємства й організації (ДП "Ілліч-Агро Донбас", АТЗТ "Екопрод А.Т.") навколо науково-дослідного центру - Луганського національного аграрного університету - на основі міжгосподарської науково-технічної інтеграції в інноваційних процесах, є взаємовигідним процесом, що дозволить у кінцевому рахунку активізувати ділову активність в аграрному секторі та підвищити конкурентоспроможність аграрних підприємств.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Таким чином, у сучасних економічних умовах центральною складовою регіональної аграрної політики має стати інноваційна концепція, головним напрямом якої має бути реалізація пріоритетних проектів розвитку на основі кластерної моделі виробництва.

Кластерна регіональна модель розвитку АПК - це інноваційна структура, мережна організація компле-

ментарних, територіально взаємозалежних відносинами співробітництва аграрних підприємств й організацій (включаючи спеціалізованих постачальників продукції, робіт, послуг, а також виробників і покупців), об'єднаних навколо науково-дослідного центру (вищий навчальний заклад, науково-дослідний інститут або лабораторія, технопарк, бізнес-інкубатор) з метою оперативного, гнучкого й адаптивного розподілу нових знань, наукових винаходів, результатів досліджень та інших інновацій.

Формування інноваційного кластера в агропромисловому комплексі Донецької і Луганської області передбачає підвищення інноваційного рівня діяльності аграрних підприємств, забезпечення ефективного інформаційного обміну учасників, створення системи підготовки спеціалізованих кадрів для забезпечення потреб агропромислового сектора.

В умовах переходу на інноваційну модель розвитку економіки подальший розвиток процесів формування кластерів в АПК має особливе стратегічне значення, що повинно відображатися в державних програмах розвитку, у державній регуляторній політиці та в регіональних програмах соціально-економічного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бакум В. В. Методологія розробки агропромислових кластерних утворень регіону / В. В. Бакум // Економіка АПК. - 2009. - № 4. - С. 38-44.
2. Варналій З. С. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : [монографія] / З. С. Варналій. - К. : НІСД, 2007. - 768 с.
3. Особливості формування регіональних агропромислових кластерів / М. Ф. Кропивко, Д. І. Мазоренко, І. О. Белебеха, В. В. Бакум // Економіка АПК. - 2008. - № 10. - С. 7-15.
4. Крупка М. І. Види та особливості інноваційної моделі розвитку економіки / М. І. Крупка // Формування нової парадигми економічної теорії в Україні : наук. зб. - Львів : Інтерек, 2001. - 136 с.
5. Петрина М. Базові умови створення інноваційної моделі розвитку економіки України / М. Петрина // Економіка України. - 2006. - № 8. - С. 35-40.
6. Портер М. Конкуренція / М. Портер. - М. : Вільямс ІД, 2006. - 680 с.
7. Россох В. Інноваційні процеси економічного розвитку в контексті інституційного забезпечення / В. Россох // Актуальні проблеми економіки. - 2006. - № 6 (60). - С. 119-129.
8. Саблук П. Т. Кластеризація як механізм підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості аграрної економіки / П. Т. Саблук, М. Ф. Кропивко // Економіка АПК. - 2010. - № 1 (183). - С. 3-12.
9. Соколенко С. І. Інноваційні кластери допомагають подолати кризу / С. І. Соколенко // Шляхи виходу з кризи економіки України : матеріали "круглого столу" в КТПП та ІЕП НАНУ. - К., 2008 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.sokolenko.com/clusters/49>.
10. Стеблякова Л. П. Кластерная модель развития экономики / Л. П. Стеблякова // Труды университета. - Караганда : Карагандинский государственный ун-т, 2005. - № 2 (19). - С. 18-25.
11. Четирбок М. Кластерна політика як метод активізації інноваційних процесів у регіонах / М. Четирбок // Науково-інноваційна політика в регіонах Білорусі : матеріали республіканської науково-практичної конференції (Гродно, 19-20 жовтня 2005 р.). - Мн : ДУ "Беліса", 2005. - 100 с.
12. Янг Лоурен Е. Технопарки та кластери фірм / Е. Янг Лоурен. - К. : ПЕРУ, 1995. - 45 с.

I. Yemelyanova

THE CLUSTER MODEL OF INCREASING OF COMPETITIVENESS OF REGIONAL AEC IS ON INNOVATIVE BASIS

In the article theoretical and applied principles of forming of innovative clusters are considered in an agroindustrial production as perspective direction of increasing of competitiveness of agrarian enterprises. A conceptual model of innovative cluster in AEC of the Donetsk and Luhansk region is worked out.

Key words: innovations, competitiveness, agrarian enterprises, cluster, innovative cluster.

© I. Ємельянова

Надійшла до редакції 23.09.2010

УДК 65.012.12

МОТИВАЦІЯ СУЧАСНОГО СПОЖИВАЧА**ОЛЕКСАНДР ЖИГУЛІН,***кандидат економічних наук, доцент**Донецької філії Європейського університету*

У статті автор розглядає мотивацію споживача як важливий чинник ефективності й доцільності діяльності підприємства. Доведено, що домінуючим мотивом сучасного споживача є усвідомлене й неусвідомлене прагнення до самоактуалізації. Поняття "товар", "конкурентоспроможність", "товарна пропозиція" також розглядаються в статті з позицій прагнення споживача до самоактуалізації.

Ключові слова: мотивація, споживач, товар, товарна пропозиція, самоактуалізація.

Постановка проблеми. Економіка ХХІ століття зорієнтована на задоволення потреб споживача. Інформаційні перетворення змінили, крім технології, ставлення до споживача й самого споживача. Назріла необхідність дослідження його глибинних мотивів для орієнтації на них продуктової пропозиції підприємств.

Аналіз досліджень і публікацій. Поверхово цю проблему досліджував Ф. Котлер [1, с. 541]. Дослідник розділив товари на класи за часом їхнього використання (коротко- і довгострокове) і типом споживання (широке й вузьке). Це дало можливість (наприклад, для товарів широкого вжитку) планувати ціни, рекламу й способи розподілу залежно від споживчої переваги (поверховий або пасивний попит, попередній або особливий вибір). Недоліком наукового результату Ф. Котлера є те, що він не торкнувся аспектів глибинної мотивації споживача. З його рекомендацій не зрозуміло, наприклад, чим відрізняються мотивації придбання вечірньої сукні й холодильника. У цьому випадку споживачем рухають зовсім різні мотиви. Саме вони впливають на конкурентоспроможність товару й повинні бути визначені. Спроби знайти елементи глибинної мотивації споживача були здійснені Д. Ф. Енджелом, Р. Д. Блеквеллом, П. У. Мініардом [2, с. 191], М. Р. Соломоном [3, с. 375], Л. Г. Ліпичем, В. Л. Загоруйком [4, с. 5] та ін. Наприклад, у [5] дослідники вказують на раціональний аспект глибинної мотивації, а психологи на чолі з З. Фрейдом [6] - на її ірраціональний характер.

Разом із тим, серед науковців відсутня загальна

думка про те, які ж глибинні мотиви рухають сучасним споживачем при виборі виробів і послуг. Від відповіді на це питання залежить конкурентоспроможність і життєздатність підприємств у сучасній економіці.

Метою статті є аналіз мотивації споживача при виборі ним товарів і послуг.

Виклад основного матеріалу. Аналіз досліджень дозволив сформулювати нове уявлення про поведінку споживача. Якщо за часів А. Маслоу людей, що самовизначилися (самоактуалізованих), було менше 1 % (А. Лінкольн, Т. Джеферсон, А. Енштейн, Е. Рузвельт, Д. Адамс, У. Джемс, А. Швейцер, О. Хакслі, Б. Спіноза) [7, с. 77], то в ХХІ столітті інформаційна ситуація суттєво змінилася. Кожний індивід усвідомлено й не усвідомлено прагне до самовираження й самоактуалізації. Цьому сприяє підвищення загальноосвітнього рівня задоволення фізіологічних потреб, а також потреби в безпеці й комфорті життя. Глибинну мотивацію споживача товару можна зрозуміти, визначивши місце останнього в загальному процесі прагнення покупця до задоволення власних вищих потреб у самоактуалізації.

Отримані під час дослідження результати можна представити таким чином:

1. У кожному товарі усвідомлено й неусвідомлено споживача, крім властивостей товару (якість, характеристики, зовнішнє оформлення), цікавить те, наскільки він сприяє задоволенню вищої потреби індивіда або підприємства в самоактуалізації:

а) споживач бажає заощаджувати час і кошти на

№ 6 (106) жовтень 2010 р.